

Razvoj dječje kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu

Galović, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:658311>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ZAVRŠNI RAD

**RAZVOJ DJEČJE KREATIVNOSTI U ODGOJNO-
OBRAZOVNOM PROCESU**

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Valentina Galović

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Razvoj dječje kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu

MENTOR: Prof. dr. sc. Anka Jurčević Lozančić

SUMENTOR: Dr. sc. Edita Rogulj

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. DEFINICIJA I OPĆE KARAKTERISTIKE KREATIVNOSTI.....	4
2.1. Povijesni pregled.....	4
2.2. Definiranje kreativnosti.....	6
2.3. Aspekti razumijevanja kreativnosti.....	7
2.4. Kreativna ličnost	10
3. KREATIVNO MIŠLJENJE I PONAŠANJE.....	12
3.1. Konvergentno i divergentno mišljenje	13
3.2. Uloga moždanih polutki u razvoju kreativnog mišljenja	13
3.3. Indikatori i čimbenici kreativnog mišljenja i ponašanja	15
3.4. Poticanje kreativnog ponašanja.....	16
4. KREATIVNOST KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI.....	18
4.1. Uloga kreativnosti u aktivnostima djeteta.....	18
4.2. Poticanje kreativnosti kroz igru	19
5. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU KREATIVNOSTI KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI.....	25
6. ZAKLJUČAK	28
LITERATURA.....	29
POPIS TABLICA I SLIKA	34
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	35
Izjava o javnoj objavi rada	36

SAŽETAK

Kreativnost je svojevrsni prirodni fenomen; sposobnost koja se kod djece može potaknuti tako da se uvažavaju njihove ideje i podržava ih se u nastojanju da se izraze. Kao takva, smatra se potrebnim kapacitetom izražavanja i stvaranja, posebno u procesu modificiranja nekog objekta ili ideje odnosno u procesu rješavanja problema - kreativne osobe često pronalaze alternativne načine rješavanja problema. Upravo stoga važno je prepoznati kreativnost i njegovati je na različite načine. Dječja igra jedan je od načina na koje se može utjecati na razvoj kreativnosti, tako da se, primjerice, kroz igru potiče maštanje. Kroz igru djeca istražuju i otkrivaju svijet oko sebe te usvajaju nova znanja i koncepte u odnosu s drugima - vršnjacima i odraslima. Vrlo je važno poticati razvoj kreativnosti kod djece, u čemu veliku ulogu imaju odgojitelji u dječjim vrtićima. Odgojitelj, ohrabrujući svaki djetetov pokušaj za stvaranje nečeg novog te uklanjajući ograničenja u odgojno-obrazovnom sustavu, koja trenutno postoje, omogućava djetetu razvoj njegove kreativnosti te pritom osigurava ozračje u kojem će se dijete osjećati sigurno i samopouzđano, što doprinosi izražavanju i razvoju kreativnosti. Roditelji kao i odgojitelji trebaju poticati kreativnost djeteta, prihvaćati dječje ideje bez intervencija i nametanja vlastitih ideja i mišljenja.

Ključne riječi: vrtić, odgojitelj, igra, razvoj, izražavanje

SUMMARY

Creativity is a kind of natural phenomenon; an ability that can be encouraged in children by respecting their ideas and supporting them in their efforts to express themselves. As such, it is considered a necessary capacity for expression and creation, especially in the process of modifying an object or idea or in the process of problem solving - creative people often find alternative ways to solve problems. That is why it is important to recognize creativity and nurture it in different ways. Children's play is one of the ways in which the development of creativity can be influenced, so that, for example, imagination is stimulated through play. Through play, children explore and discover the world around them and adopt new knowledge and concepts in relation to others - peers and adults. It is very important to encourage the development of creativity in children, in which educators in kindergartens play a major role. The educator, by encouraging each child's attempt to create something new and removing the limitations in the current education system, allows the child to develop his creativity while providing an atmosphere in which the child will feel safe and confident, which contributes to the expression and development of creativity. Parents as well as educators should encourage the child's creativity, accept children's ideas without intervention and the imposition of their own ideas and opinions.

Key words: kindergarten, educator, play, development, expression

1. UVOD

U radu se opisuju načini na koje se kod djece predškolske dobi razvija i potiče kreativnost. Cilj rada je na temelju recentne literature opisati procese i načine na koje roditelji i odgojitelji mogu poticati i razvijati kreativnosti kod djece, dok je svrha rada ukazati na važnost uloge i načina rada odgojitelja u procesima poticanja i razvoja kreativnosti kod djece.

Zanimanje za ovu temu potaknuto je interesom otkrivanja načina na koje dijete, koristeći vlastitu kreativnost, uspijeva stvoriti i izgraditi nešto novo i kompleksno s jednostavnim elementima, odnosno materijalima. Dijete izražava svoju kreativnost kroz brojne aktivnosti - crtanje, osmišljavanje novih igara, pričanje priča, građenje, glumu, a upravo je igra od posebnoga značaja za razvoj kreativnosti, to je djetetov način upoznavanja svijeta i ono igri pristupa s entuzijazmom i zanimanjem te joj posvećuje veliki dio svoga vremena. Kroz igru dijete istražuje svijet i razvija kognitivne, lingvističke, fizičke i društvene vještine (Đurić, 2009; Slunjski i Ljubetić, 2014; Miljak, 1996).

Rad se sastoji od sedam poglavlja. U uvodnom dijelu rada govori se o predmetu i ciljevima samoga rada, daje se teorijski prikaz općih karakteristika kreativnosti te obilježja kreativnog mišljenja i ponašanja. Središnji dio dublje analizira problematiku kreativnosti kod predškolske djece te ulogu odgojitelja u razvoju dječje kreativnosti, a poseban je fokus na načinima na koje se kreativnost razvija. U zaključnom dijelu rada sumirane su iznesene činjenice važne za razvoj kreativnosti kod djece predškolske dobi.

2. DEFINICIJA I OPĆE KARAKTERISTIKE KREATIVNOSTI

Različiti ljudi različito percipiraju pojam kreativnosti, stoga postoji bezbroj definicija kreativnosti. Kreativnost se tako opisuje kao proizvod mašte, kao sposobnost gledanja na stvari u novom i neobičnom svjetlu, ili pak kao proces povezivanja starih informacija na novi način (Treffinger, 1988; prema: Bognar, 2012). Sve ove definicije slažu se u jednome: kreativnost je ključni čimbenik u stvaranju inovacija, a inovacije su neophodne za praktički svako područje ljudskog djelovanja. Kreativnost se, kao takva, sve više prepoznaje kao ključni faktor osobnog rasta i razvoja pojedinca, a samim time i razvoja društvenih društva u cjelini (Bognar, 2012).

Uz pojam kreativnosti se često vežu različiti pojmovi poput mašte, inovacija, ideja. Zbog alternativnog pristupa rješavanju problema, kreativnost je zaslužna za primjenu električne energije, graditeljstvo, transport, i, praktički, sve aspekte ljudskog razvoja. Primjer važnosti kreativnosti i njezinog utjecaja na globalne promjene svakako je Nikola Tesla, elektroinženjer i jedan od najvećih, ako ne i najveći izumitelj svih vremena, najpoznatiji po svojim doprinosima u dizajnu modernog sustava opskrbe električnom energijom s izmjeničnom strujom. Kao što je već rečeno, svi se ljudi rađaju s kreativnim potencijalom, koji je jače ili slabije zastupljen. Ne postoji točno određen način mjerenja kreativnosti, a ponekad je čak teško i opisati kreativnu osobu, ideju ili pak neki proizvod.

2.1. Povijesni pregled

Kreativnost se shvaća i opisuje na različite načine, a iz brojnih pristupa tome razvio se eksplicitni model definiranja kreativnosti. S vremenom su se ti pristupi mijenjali, a prva definiranja tog pojma sadržavali su dozu mistike te kako navode Sternberg i Lubart (1996) smatralo se da na pojedinca utječe božanska intervencija pod čijim utjecajem dobiva inspiraciju za stvaranjem. Dakle, tada se vjerovalo da je kreativnost božanski dar, a ne produkt pojedinca te se nije ni znanstveno ispitala. Taj pristup se naziva *mistični pristup kreativnosti*, a kreativni pojedinci imali su *status* genija.

Drugi pristup u shvaćanju kreativnosti fokusirao se na samu praksu i poznat je pod nazivom *pragmatički pristup*. Predstavnici tog pristupa bili su de Bono, Osborn,

Gordon, Adams i von Oech, a nedostatak njihovog tumačenja i gledišta kreativnosti bio je „...orijentiranost na praksu i isključene znanstvene discipline iz tumačenja ovog pojma...“ (Sternberg i Lubart, 1996, str. 680). Spomenuti predstavnici pragmatičkog pristupa uvelike su pridonijeli praksi kreativnosti osmislivši različite tehnike za poticanje kreativnosti. Time su dali svoj veliki doprinos popularizaciji ideje o kreativnosti i važnosti njenog poticanja u praksi, što je uvelike važno za pedagoško područje. Sternberg i Lubart (1996) dalje ističu da su nedostaci ovog pristupa komercijalizacija i nedovoljna utemeljenost na psihološkim istraživanjima.

Kasnije se u 20. stoljeću razvojem psihoanalize razvio i *psihodinamski pristup* kreativnosti prema kojem je kreativnost pojam između svjesnoga i nesvjesnoga. Drugim riječima, kako ističu Arar i Rački (2003) kreativnost je rezultat posljedice tenzija između svjesne realnosti i nesvjesnih nagona. Ovom pristupu nadovezuju se Ritter i sur. (2012) koji navode da se kreativnost ne može objasniti samo svjesnim procesima, već da značajnu ulogu u procesu kreativnosti ima i nesvjesno. Na ovom pristupu temelji se *psihometrijski pristup* koji se razvijao sredinom 20. stoljeća, a čiji su predstavnici Guilford i Torrance. Obojica predstavnika su zagovarali divergentno mišljenje kao osnovu kreativnosti i na temelju toga su i kreirali testove kreativnosti koji su se temeljili na mjerenju divergentnoga mišljenja (Sternberg, 2006). Guilford je započeo sa psihometrijskim mjerenjima kreativnosti i razvio je prvi test koji je mjerio divergentno mišljenje. Kako navode Makel i Plucker (2008), Guilford je potaknuo Torrancea da razvije test kreativnosti, koji će postati poznat kao *Torrenceov test kreativnog mišljenja*, eng. Torrence Test of Creative Thinking, skraćeno TTCT, koji se danas najviše primjenjuje.

Makel i Plucker (2008) navode sljedeće nedostatke psihometrijskog pristupa: zanemarivanje korisnosti koja je najvažnija komponenta kreativnosti jer ispitivanje i mjerenje samo divergentnog mišljenja ne daje nikakve rezultate o korisnosti ideja.

Sljedeći pristup koji se zasniva na tome da su procesi mišljenja i pamćenja odgovorni za kreativnost poznat je pod nazivom *kognitivni pristup*. Osnova ovog pristupa je usmjerenost na unutrašnje strukture spoznajnih procesa koji dovode do kreativnih rezultata, kako navodi Čudina-Obradović (1990), što znači da se pojmovi inteligencija i kreativnost mogu međusobno povezati.

Prošlo stoljeće obilježili su pristupi koji razmatraju pojam kreativnosti u širem društvenom kontekstu. Kao najutjecajnija zagovornica socijalno-psihološkog pristupa Amabile (2012) promatra utjecaj društva i okoline, motivacije i osobina ličnosti na kreativnost.

2.2. Definiranje kreativnosti

Postoje brojne definicije kreativnosti, ovisno o percepciji iste, odnosno ovisno iz koje se perspektive ovaj fenomen promatra. Na kreativnost se može gledati kao na imanentnu ljudsku osobinu, pa čak i svojevrsni poremećaj, s obzirom na to da je karakteristična za velike umjetnike koji su imali određene psihičke poteškoće (Bognar, 2014).

Različita područja, daju definicije kreativnosti iz svog fokusa, primjerice, prema Hrvatskoj enciklopediji (2020) u lingvistici, kreativnost se opisuje kao sposobnost govornika da s pomoću završenoga broja glasovnih jedinica i struktura, spontano proizvede i razumije neograničen broj fraza odnosno novih i nepoznatih rečenica. Iz ove definicije jasno proizlazi da kreativnost podrazumijeva određenu individualnu sposobnost i inovativnosti, pa se kreativnost, općenito, opisuje kao sposobnost stvaranja jedinstvenog i novog rješenja, ideje, proizvoda, pri čemu je to rješenje originalno i rijetko. Uz to, produkt kreativnosti mora imati posebnu vrijednost, u smislu njegove uporabe i korisnosti za pojedinca i/ili društvo.

Nerijetko se uz pojam kreativnosti veže određeni umjetnički talent, ali kreativnost nije vezana samo za umjetnost, već je prisutna i potrebna u svim područjima ljudskog djelovanja i čovjekova života. Prema Williamsu (2000) kreativnost je vezana uz neke nasljedne sposobnosti, ali ona se može i naučiti. Međusobne individualne razlike među ljudima utječu na stupanj njihove kreativnosti.

Kreativnost je prirodna ljudska osobina koja može imati individualnu i kolektivnu razinu, a počinje s *idejom* kao posebnom karakteristikom kreativnosti. Upravo se ideja može uzeti kao temelj za izum i traje sve do razvoja određenih inovacija i njihove uspješne komercijalizacije. Individualna kreativnost je kreativnost pojedinca u odnosu na proizvodnju novih ideja, dok kolektivna kreativnost predstavlja ljude u nekoj grupi koje vežu zajedničke ideje.

Kreativnost se može, definirati kao „...mentalni proces koji uključuje stvaranje novih ideja, pojmova ili rješenja problema ili novih poveznica između postojećih ideja i pojmova.“ (Jukić, 2015, str. 4). Karakteristike kreativnih pojedinaca su izražena sposobnost maštanja, sklonost prema riziku, ekspertno znanje, znatiželja i fleksibilnost, a potrebna je unutarnja motivacija, kao i donekle poticajna ili barem u nekom smislu adekvatna okolina (Arar i Rački, 2003).

Predsjednik Psihološkog društva Amerike. Joy Paul Guilford je 5. rujna 1950. godine održao predavanje pod nazivom *Kreativnost* (eng. Creativity), čime je uveden novi naziv za ono što se do tada nazivalo *produktivno mišljenje* (Arar i Rački, 2003). U današnjem suvremenom dobu postoje različite definicije pojma kreativnosti. No, sve se slažu u tome da se kreativnost odnosi na stvaranje nečega novoga.

Iz perspektive pedagogije, ključna značenja kreativnosti su:

- kreativnost kao stvaralaštvo, odnosno stvaranje novih i originalnih proizvoda u područjima ljudske djelatnosti te
- kreativnost kao osobina ili skup osobina koje će omogućiti, potaknuti, izazvati kreativni produkt (Čudina-Obradović, 1990).

Ono što je posebno važno istaknuti kada promatramo kreativnost iz perspektive pedagogije, jest to da se na kreativnost ne gleda kao na urođenu i statičnu osobinu, jer bi to značilo da se ne može razvijati niti poticati, pa bi takva kreativnost za pedagogiju bila irelevantna (Kunac, 2015). Dakle, u kontekstu pedagogije, kreativnost je osobina koja se može razvijati, i upravo je ta karakteristika kreativnosti – mogućnost razvoja, ono što je u pedagoškom smislu ključno kada se govori o kreativnosti.

2.3. Aspekti razumijevanja kreativnosti

Kreativnost se različito shvaća ovisno o aspektu iz kojega se promatra. Primjerice, s aspekta produktivnosti, kreativnost predstavlja procese mišljenja pomoću kojih se dolazi do brojnih novih, originalnih ideja. S aspekta stvaralaštva, kreativnost podrazumijeva skup ponašanja i emocionalnih karakteristika koji omogućuju razvoj originalnog i novog u mišljenju (Bognar, 2012). Pojam kreativnosti većina autora shvaća skoro jednako, odnosno u njihovim definicijama su naglašeni gotovo isti ili

slični segmenti koji obilježavaju kreativnost. Iz potonjeg proizlazi da je kreativnost zapravo sposobnost stvaranja nečega što je originalno, novo i vrijedno, a istovremeno izaziva iznenađenje, nije stereotipno i što izlazi iz uobičajenih načina razmišljanja (Sternberg, 2006).

Autorica Miljak (1995) u svom članku ističe najznačajnije autore koji su imali utjecaj na drugačije promatranje i razvijanje kreativnosti kod djece. Autorica spominje Maslowa koji kreativnost dijeli na dvije vrste: kreativnost kao specijalni stvaralački talent i samoaktualizirajuća kreativnost. Miljak također navodi da se prema Torranceu kreativnost javlja kao način rješavanja problema kada pojedinac nema niti naučen niti iskustveno stečen način na koji bi taj problem riješio. Iz ovog razloga zapravo djeca vrlo često koriste svoje kreativne sposobnosti kod razmišljanja (Miljak, 1995).

Individualna kreativnost često je podložna ocjenjivanju i procjeni od strane društva, što dovodi do sputavanja, i od strane društva, i od strane same osobe, jer postaje skeptična i pruža otpor prema novim idejama. Stoga Baer (2012) ističe da je vrlo važno i potrebno znati na adekvatan način predstaviti svoje ideje društvu, tj. uz kreativnost posjedovati i moć uvjeravanja. Važan sastavni dio kreativnosti je, uz novosti i vrijednosti ideja, i *fleksibilnost* koja kreativnim pojedincima osigurava sposobnost nošenja s promjenjivim okruženjem u kojem se nalaze i novim tehnologijama (Runco, 2004). Isti autor kao drugu komponentu navodi i *reaktivnost*, što znači da pojedinac ima sposobnost kreativne reakcije na probleme ili izazove.

Jauk i suradnici (2013) navode dva konceptualna okvira kroz koje se kreativnost najčešće promatra:

- kao kreativni potencijal, odnosno sposobnost pojedinca da stvori nešto novo i korisno, koji se najčešće mjeri testovima divergentnog mišljenja i
- kao kreativno postignuće, odnosno ostvarenost tih zamisli kao upotrebljivih postignuća, koje se najčešće mjeri kroz samoprocjene postignuća kroz različita područja ljudskog djelovanja.

Vrlo je važno razlikovati gore spomenuta dva konceptualna okvira jer kreativni potencijal ne vodi uvijek do kreativnoga postignuća. Kako ne postoji sve prihvaćena i jedinstvena definicija kreativnosti, ona se može promatrati i kao „...kritički proces

koji je uključen u stvaranje novih ideja, rješenje problema, ili samoaktualizaciju pojedinaca...“ (Esquivel, 1995, str. 186). Dok se kreativnost kao vrstu individualnog izražavanja i samoaktualizacije promatra kao rješavanje problema koje uključuje stvaranje novih značenja (Runco, 2003).

U današnje vrijeme kreativnost se izučava u odnosu na četiri stajališta koji uključuju kreativne procese, produkte kreativnosti, utjecaj i djelovanje društva i utjecaj i djelovanje pojedinca u stvaralačkom činu (Souza Fleith, 2000). Također, kreativnost se može shvatiti i kroz dva modela: implicitni i eksplicitni model. Implicitni model kreativnosti podrazumijeva kombinacije kognitivnih dijelova i elemenata ličnosti, kao što su fleksibilnost, motiviranost, određivanje sličnosti i razlika, znatiželje te povezivanja ideja. Eksplicitni model se odnosi na intrinzičnu motivaciju, sposobnosti i znanja povezanih s domenom vještina vezanih za kreativnost (Arar i Rački, 2003).

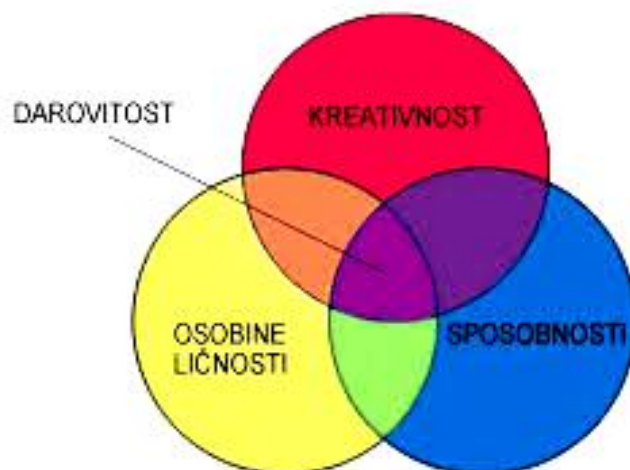
Iz svega navedenog vidljivo je da se kreativnost može shvatiti na nekoliko načina, da je u literaturi opisivana i objašnjavana na različite načine, te da svaki autor dodaje svoje gledište kreativnosti. Međutim, vidljivo je također da sve te definicije, teorije i tumačenja različitih autora imaju nešto zajedničko, a to je shvaćanje kreativnosti kao stvaranje nečeg novog, vrijednog i originalnog, u što su uključeni kognitivni i emocionalni aspekti ličnosti pojedinca. Važno je naglasiti da se pedagoški pristup pritom temelji na teoriji da kreativnost nije statična vještina, s kojom se pojedinac rađa i koju osoba ima ili nema, već da je riječ o dinamičkoj osobini, koju svatko posjeduje, u većoj ili manjoj mjeri, te koja se, stoga, može poticati i razvijati – u tome je smisao pedagoške uloge u kontekstu kreativnosti.

Amabile (2012) razvija komponencijalnu teoriju kreativnosti prema kojoj na kreativnost utječu sljedeći elementi:

- područno važne vještine kao što su stručnost, inteligencija, znanje, talent u području rada,
- kreativno važne vještine, tj. vještine važne za kreativni proces,
- fleksibilan kognitivni stil, osobine ličnosti poput otvorenosti ka novim iskustvima, ustrajnost u radu, preuzimanje rizika, tolerancija neizvjesnosti,
- intrinzična motivacija i

- društveno okruženje koje obuhvaća ekstrinzične motivatore kao i mnoge druge poticaje ili prepreke iz okoline.

Kreativni pojedinac bi u većoj ili manjoj mjeri trebao posjedovati svaku od navedenih komponenti. Uz prethodno navedene pristupe sve se više ističe i pristup koji kreativnost promatra kao dio *darovitosti*. Prema autorici Čudina-Obradović (1990) nadarenost čine pamćenje i produkcija, a praktičnost i kreativnost su međusobno povezane, kao i utjecaj okoline i osobne motivacije, dok je Renzullijeva definicija darovitosti (Renzulli i Reis, 1985) usmjerena na postignuće. Prema njegovoj *tropštenastoj koncepciji darovitosti*, darovito ponašanje pokazuje interakciju triju osnovnih skupina ljudskih osobina (Slika 1.), a to su: iznadprosječne opće i/ili specifične sposobnosti te osobine ličnosti, posebno usmjerenost na zadatak, odnosno motivacija za rad, te veliki stupanj kreativnosti.

Slika 1. Tropštenasta definicija darovitosti (Renzulli i Reis, 1985)

2.4. Kreativna ličnost

Brojni su autori istraživali osobine ličnosti kreativnih osoba i razgraničili ih od nekreativnih osobina ličnosti. Tako Sternberg (2012) navodi sljedeće kreativne osobine ličnosti: želja za nadilaženjem prepreka, spremnost na preuzimanje rizika, toleriranje neizvjesnosti, samoeфикаsnost, prepoznavanje problema koje drugi ne vide i traženje odgovora na njih, hrabrost za suprotstavljanje većini te posjedovanje velike

intrinzične motivacije. Najvažnija i najviše spominjana osobina kreativne ličnosti je razvijeno divergentno mišljenje koje je povezano i s općom inteligencijom. Arar i Rački (2003) ističu da su kreativne osobe po inteligenciji često iznad prosjeka, ali navode da je za razvoj kreativnosti vrlo važno i znanje jer ako ono izostane, izostat će i prilika za kreativno izražavanje u određenom području.

Kreativni pojedinci se često uključuju u svoje buduće karijere već u ranom djetinjstvu ili ranoj adolescenciji. Ako se uključe u kasnijoj fazi života, u mladosti su bar pokazivali neki interes za svoju buduću disciplinu. Uglavnom, kreativni pojedinci počinju rano, radni vijek im je plodan i nerijetko rade i u starijoj životnoj dobi. Odnos između dobi i produktivnosti opažen je u umjetničkim i znanstvenim disciplinama. Ako su im manjkale određene sposobnosti, kreativni pojedinci nisu bili obeshrabreni njihovim nedostatkom, već su ih nastojali naučiti ili usavršiti. Činjenica da kreativne osobe rano sazru i započnu sa svojim (kreativnim) djelovanjem ne znači da će njihova kreativnost prije nestati, dapače, „...pad kreativnosti uzrokovan godinama kreativni pojedinci kompenziraju vlastitim iskustvom...“ (Arar, Rački, 2003, str. 16-17).

Još jedan vrlo važan čimbenik za razvoj kreativnosti je motivacija koja može biti intrinzična i ekstrinzična. Prema autorici Amabile (2012) za kreativnost je značajnija intrinzična nego ekstrinzična motivacija. Kako ističu Arar i Rački (2003), osobe doživljavaju najpozitivnija iskustva i najveći stupanj intrinzične motivacije kada se nađu u situacijama koje od njih zahtijevaju visoku razinu vještina i u izazovnim situacijama. Za razvoj kreativne ličnosti od velike je važnosti utjecaj okoline, ali ne smiju se izostaviti ni sposobnosti pojedinca za kreativno izražavanje.

3. KREATIVNO MIŠLJENJE I PONAŠANJE

U današnjem svijetu ljudi sami sebe ograničavaju u kreativnom razmišljanju, pri čemu ih lako mogu zbuniti brojevi, slike kojima neopravdano vjeruju ili čitav niz usađenih uvjerenja. Danas postoji nekih pedesetak različitih tehnika za razvoj stvaralačkog mišljenja i kreativnosti, ali ih se u praksi koristi samo manji broj. Najviše su se razvijale u američkoj industriji, najprije za rješavanje problema u tehnologiji i u oblikovanju gotovih proizvoda, a onda su se proširile i u području menadžmenta. Najčešća im je primjena u razvojnim odjelima, odjelima kvalitete i institutima. Prve su isprobane krajem tridesetih godina 20. st. a pravi *bum* doživjele su u šezdesetima. Zadnjih desetljeća razvijene su brojne nove, kompleksne tehnike.

Činjenica je da kreativnost zahtijeva originalnost, no to ne ovisi previše o znanju i urednom i sistematičnom poslovanju, već se kroz fleksibilnost i poigravanje idejama dolazi do inovativnih rješenja. Kreativni proces se odnosi na slijed misli ili akcija koje dovode do kreativnog produkta. „Teorija kreativnog procesa mora biti u stanju pokazati kako se kreativni proces razlikuje od rutinskih procesa rješavanja problema...“ (Arar, Rački, 2003, str. 11). Prema Srići (2003) proces kreativnog mišljenja opisuje se kroz pet koraka, a to su: identificiranje problema, zatim inkubacija, odnosno čekanje da se tijekom vremena pronađe rješenje, zatim iluminacija ili trenutak otkrića, odnosno pojava ideje, nakon čega slijede verifikacija i implementacija.

Primijeniti neku novu ideju često znači boriti se protiv sumnjičavosti, straha i otpora. Kada je ideja razvijena i prihvaćena, treba definirati detaljan plan za njihovu konkretnu primjenu. Pritom treba obratiti pozornost na sljedeće (Srića, 2003):

- precizno definirati ciljeve koji će se ostvariti primjenom ideje,
- izraditi operativni plan, redoslijed aktivnosti i njihov detaljan opis,
- utvrditi organizacijsku strukturu, njihove zadaće i obveze,
- definirati metode rada, komunikacijske kanale, praćenje i kontrola odvijanja primjene ideje.

3.1. Konvergentno i divergentno mišljenje

U ovom dijelu fokus će biti na razlikama divergentnog od konvergentnog mišljenja. Konvergentno i divergentno mišljenje su pojmovi koje je prvi put spomenuo Joy Paul Guilford sredinom 20. stoljeća. Autori Pejić, Arrigoni i Tuhtan-Maras (2007) navode da je Guilford došao do zaključka da je kod konvergentnog mišljenja sve usmjereno prema jednom rješenju problema, dok je kod divergentnog mišljenja broj rješenja neograničen. Prema Huzjaku (2006) osobine divergentnog mišljenja koje je Guilford naveo su fleksibilnost, originalnost, redefinicija, osjetljivost za probleme i fluentnost. Prema Srići (1994), kod konvergentnog mišljenja sve je usmjereno jednom rješenju problema i postoji samo jedno rješenje. Na konvergentnom mišljenju temelje se dijagnoze bolesti, testovi znanja i inteligencije, pitanja na kvizu ili rješavanje križaljke. Rastavljanjem problema na dijelove, pokušava se spoznati i zatim ukloniti dileme o pojedinim segmentima. Razumijevanjem manjeg dijela problema pokušava se graditi mozaik shvaćanja cjeline.

Ako je konvergentno mišljenje nalik rješavanju slagalice od dijelova pomoću zadanog nacrt, onda se divergentni pristup može usporediti s praznim slikarskim platnom što ga umjetnik puni idejama koje su uzajamno različite i slijede jedna iz druge, bez prethodnog plana. Divergentno mišljenje je prisutno kod djece predškolske dobi te kod slobodnih aktivnosti djece, što znači da kod njega ne prevladava disciplina učenja. Za razliku od divergentnog, konvergentno mišljenje se temelji na procesu učenja i već stečenom znanju te potiče i obogaćuje pamćenje. Dakle, ova dva mišljenja se međusobno nadopunjuju jer je temelj za stjecanje znanja dobra informiranost o stvarima i procesima, čemu služi konvergentno mišljenje.

Prema autorici Slunjski (2014) konvergentno mišljenje znači samo jedan točan odgovor, a divergentno podrazumijeva kreativno stvaranje višestrukih odgovora na neki problem. Iz navedenog se može zaključiti da je konvergentno mišljenje logičko zaključivanje, a divergentno mišljenje karakterizira stvaranje novih ideja.

3.2. Uloga moždanih polutki u razvoju kreativnog mišljenja

Mozak se sastoji od dvije polutke – lijeve i desne. U razvoju kreativnosti i divergentnog mišljenja kao izuzetno značajnim pokazalo se postizanje opuštenosti i

odgađanje kontrolne funkcije mozga, za što je zaslužna desna polutka mozga. I lijeva i desna polutka podjednako su važne za normalno funkcioniranje, no desna polutka u isto vrijeme obrađuje više informacija na cjelovit i nelinearan način te kontrolira nekoliko funkcija odjednom: vizualno-spacijalno rezoniranje, vizualnu memoriju, dodirno i vizualno prepoznavanje oblika, glazbenu sposobnost, crtanje geometrijskih figura, itd., što je neosporivo važno za razvoj kreativnosti (Čudina-Obradović, 1990). Ista autorica ističe da su obje polutke važne, ali dominantnost lijeve polutke u mišljenju sprječava kreativni doprinos. U Tablici 1 prikazan je utjecaj lijeve i desne moždane polutke na djetetov stil učenja i mišljenja prema autorici Čudina-Obradović (1990).

Tablica 1.

Utjecaj desne i lijeve moždane polutke na djetetov stil učenja i mišljenja (Čudina-Obradović, 1990, str. 56; prema: Torrance, 1997)

UTJECAJ LIJEVE MOŽDANE POLUTKE	UTJECAJ DESNE MOŽDANE POLUTKE
<ul style="list-style-type: none"> ● pristupa problemu s ozbiljnošću, ● više voli učiti o činjenicama, ● inzistira na detaljima, ● voli unaprijed organiziranu situaciju, ● zahtijeva „pravi“ materijal i „pravi“ alat, ● više voli konkretne zadatke, ● svladava zadatke mišljenja jedan po jedan, ● obrađuje materijal dio po dio, ● dolazi do ideja logički, ● više voli verbalna objašnjenja 	<ul style="list-style-type: none"> ● pristupa problemu razigrano, ● više voli dobiti opću sliku, ● voli otvorenu, nedefiniranu situaciju, ● improvizira iz materijala koji mu je pri ruci, ● više voli apstraktne zadatke, ● istovremeno se bavi s nekoliko problema, ● obrađuje materijal cjelovito, ● dolazi do ideja intuitivno, ● više voli vizualna objašnjenja

Dakle, lijeva moždana polutka zadužena je za dobru organizaciju, konkretizaciju i verbalizaciju, dok je desna moždana polutka zadužena za otvorenost, improvizaciju, apstraktnost te vizualizaciju.

3.3. Indikatori i čimbenici kreativnog mišljenja i ponašanja

Postoje razni pokazatelji kreativne djece, a Stevanović (2001) ističe sljedeća njihova obilježja: znatiželja, zapitkivanja, davanje *nemogućih primjedbi*, dosjetljivost, maštovitost, spremnost prihvaćanja novih izazova, izraženi smisao za humor. Obilježja kreativnog ponašanja su „...propitivanje usvojenih pravila i pretpostavki, domišljatost, mogućnost povezivanja stvari koje se inače ne mogu povezati, zamišljanje onoga što bi moglo biti, kritički osvrt na ideje, akcije i rezultate...“ (Perić, 2015, str. 145). Kako dalje navodi autorica Perić (2015), uz kreativnost se uvijek vezuje originalnost te tako ima nekoliko kategorija originalnosti, a to su:

- individualna, kada nečiji rad može biti originalan u odnosu na njegove prethodne radove,
- relativna, kada rad može biti originalan u odnosu na skupinu kojoj autor pripada, te
- povijesna, kada rad može biti originalan s obzirom na bilo čije prethodne radove na nekom području i to predstavlja pravi original.

Kako ističe Rettner (2011) rezultati istraživanja pokazuju da zadnjih nekoliko godina kreativnost kod djece bilježi značajan pad, a to je razlog prerane izloženosti djece medijima i novim tehnologijama. Posljedica navedenog je smanjena sposobnost stvaranja i generiranja novih ideja, smanjen smisao za humor, smanjena maštovitost i domišljatost. Odgojem i obrazovanjem bi se kreativnost trebala poticati, a kod predškolske djece veliku ulogu u tome imaju roditelji i odgojitelji u dječjim vrtićima, koji bi trebali djeci omogućiti razvijanje i održavanje kreativnog mišljenja i ponašanja.

Ključni čimbenici kreativnosti su adekvatan način rada, ovladavanje straha od neuspjeha, velika doza znatiželje i motiviranosti te analitičnosti i kritičkog razmišljanja, odnosno, među ključne čimbenike koji sputavaju kreativnost odgojitelja i djece ubrajaju se klasičan način rada, strah od neuspjeha, slaba motiviranost i nedostatak radoznalosti i odsutnost kritičkog prosuđivanja. Dakle, mnogo je savjeta i preporuka od strane različitih autora na koje sve načine potaknuti, osloboditi i razvijati dječju kreativnost još od malih nogu (Stevanović, 2001).

3.4. Poticanje kreativnog ponašanja

Stručnjaci smatraju da bi u poticanju kreativnog ponašanja kod djece, fokus trebao biti na procesu razvijanja originalnih ideja (Perić, 2013). Kreativnost se razvija kroz praksu, odnosno kroz stvaranje, primjerice, skladanje, slikanje, pisanje, eksperimentiranje, izradu, pri čemu je najvažniji zadatak učitelja da pomaže djeci u razumijevanju i kontroliranju tih procesa. Perić, (2013, str. 146) navodi da u tom procesu „...moramo poći od toga da kreativnost pretpostavlja bogat fond znanja iz kojega se onda traže nove strategije za rješavanje problema. Kreativne aktivnosti uključuju poigravanje s idejama i isprobavanjem različitih mogućih rješenja. Procjenjivanje koja će ideja biti uspješna a koja ne, zahtijeva prosuđivanje i kritičko promišljanje pa stoga kreativno razmišljanje uvijek uključuje i određeno kritičko mišljenje...“

U poticanju kreativnosti također je iznimno važno stvaranje pozitivne radne atmosfere, odnosno izražavanje i pobuđivanje pozitivnih emocija, s obzirom na to da takvo raspoloženje potiče fokusiranost na informacije koje su ključne za postizanje cilja, odnosno „...pozitivno raspoloženi ljudi konstruktivnije i fleksibilnije reaguju na važne informacije o sebi i okolini. Stil razmišljanja je kreativniji, fleksibilniji i otvoreniji, odluke se donose brže i efikasnije, skloniji smo altruističnom ponašanju.“ (Miljković i Rijavec, 2009, str. 488). Jedan od najutjecajnijih razvojnih psihologa, Jean Piaget, tvrdio je da je za djetetov razvoj nužno da je djetetu omogućeno da samostalno, slobodno i aktivno istražuje svijet oko sebe, jer jedino tako može adekvatno izgraditi sebe kao osobu (Perić, 2003). Za poticanje kreativnosti kod djece ključno je stalno nagrađivanje njihovog kreativnog odnosno umjetničkog rada. Na taj se način kreativnost općenito konsolidira, a njezine komponente ojačavaju. Na primjer, kada se djeca stimuliraju, otkrit će mnoge ideje i pronaći genijalna rješenja. Ne samo da je potrebno pomoći djetetu da istražuje predmete i materijale, nego je važno potaknuti ga da samostalno otkriva i radi stvari. Zadaća odgojitelja i roditelja, je da odobre i cijene različite pokušaje kod djece, bili oni pozitivni ili negativni. Važno je dopustiti djeci da sami rješavaju probleme. Postoje mnoge aktivnosti koje treba učiniti kako bi se potaknula njihova kreativnost. S mlađom djecom mogu se stvarati fantazijske igre, pričajući priču graditi nešto s uobičajenim predmetima poput kamenja, komada kartona ili drva i dati im ulogu i učiniti ih protagonistima priče.

Umjesto toga, kod starije djece mogu se iznijeti i obrazložiti pitanja i problemi kako bi se pronašlo kreativno rješenje, na primjer da se organizira i osmisli mala predstava, izložba ili izlet. Roditelji i odgojitelji, dakle, imaju veliku ulogu u poticanju i daljnjem razvijanju kreativnosti kod djece. Njihova zadaća je zainteresirati djecu razgovorima, postavljati im pitanja čiji odgovori zahtijevaju istraživački pristup, otkrivanje, izradu nečega, oblikovanje.

Stevanović (2001) za poticanje kreativnosti daje preporuku postavljati djeci pitanja poput: „Zna li netko kako bi se ovo moglo drugačije riješiti?“ ili „Izaberite najbolji način!“. Također, roditelji i odgojitelji ne bi trebali djecu sputavati u razvoju njihove kreativnosti, a to se može izbjeći ako imaju strpljenja odgovoriti na sva njihova pitanja i uzimati u obzir njihove ideje, ukazujući im koliko su vrijedna pitanja koja postavljaju i ideje koje izlažu, konstantno ih potičući na nova pitanja i ideje. „Vrlo je važno da pritom daju potpunu slobodu djeci, ne kritizirajući ih i ne iznoseći vlastiti sud o dječjem ponašanju pred njima samima.“ (Stevanović, 2001, str. 323). Dakle, odgojitelji neprestano moraju održavati i razvijati dječju znatiželju, poticati inicijativu, različite pristupe i rješenja, oslobađati dijete od straha od grešaka i neuspjeha.

4. KREATIVNOST KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

4.1. Uloga kreativnosti u aktivnostima djeteta

Kreativnost se očituje od najranije dobi. Autorica Balić-Šimrak (2010, str. 2) mišljenja je da: „Način na koji djeca stvaraju od svoje najranije dobi svojom svježinom i autentičnošću nadmašuje sva očekivanja, naravno, pod uvjetom da smo ga sposobni prihvatiti u njegovoj izvornosti.“ Dijete već u dobi od osam mjeseci počinje pokazivati interes za istraživanje mogućnosti vlastitog tijela i stavljanje predmeta iz okruženja u međuodnos. Jednostavno rečeno, već i posve malo dijete iskazuje potrebu za stvaralaštvom (Balić-Šimrak, 2010).

Kreativnost se razvija u različitim aktivnostima djeteta; u umjetnosti, u glazbi, u kazalištu, u slikarstvu, u plesu, u pisanju, u kuhinji, u znanosti i mnogim drugima. Kod djece, kreativnost igra važnu ulogu, jer im pomaže da izgrade svoju osobnost pa ih se mora ostaviti slobodnima da improviziraju. Za poboljšanje razvoja kreativnosti mogu se ponuditi klasični materijali kao što su papir, olovke, boje, pasta za modeliranje, te prirodni materijali; drvene daske, opeka od terakote, glina, razni plodovi, sjemenke, voda i lišće. U tu svrhu neizostavan je i pedagoški neoblikovani materijal, što je zapravo otpadni materijal kojeg u domaćinstvu ima posvuda, a može ga se iskoristiti u dječjoj igri i stvaranju; razne vrste kartonske ambalaže, boce, PET boce, tetrapake, novinski papir, čaše od jogurta, čepovi boca. Dodatna prednost takvog otpadnog materijala je i recikliranje istog te činjenica da ne košta ništa. Na taj će se način moći nositi i eksperimentirati s različitim težinama i različitim dimenzijama objekata s kojima će stvarati.

Jedna od aktivnosti u kojoj dijete od najranije dobi izražava svu svoju kreativnost odnosi se na umjetničku aktivnost, kao što su dizajn, manipulacija i nestrukturirane igre. Crtanje je prvo mjesto na kojem djeca izražavaju svoju kreativnost i sve počinje od igre. Nadalje, crtež je oblik u kojem dijete komunicira te iz tog razloga, djecu treba motivirati da crtaju od najranije dobi (Balić-Šimrak, 2010).

Kreativni kapacitet, za razliku od drugih koji se s godinama poboljšavaju, smanjuje s vremenom odnosno kreativnost kod mlađe djece veća je nego kod starije djece. To se

dogaća zato što se tijekom razvoja djeteta susreće s kritičnim razdobljima koji utječu na kreativne sposobnosti. Tako su mlađa djeca kreativnija od starije djece, posebno u crtanju, glazbi i simboličkoj reprezentaciji (Matovinović, 2016).

4.2. Poticanje kreativnosti kroz igru

Kao originalan način razmišljanja, kreativnost je povezana s divergentnim razmišljanjem koje omogućuje pronalazak većeg broja rješenja problema. Može se reći da je kreativnost jedna vrsta slobodnog razmišljanja, izvan okvira pravila i logike te omogućuje djetetu, kao i odrasloj osobi, da vidi izvan rigidne stvarnosti i uvijek pronalazi nova kreativna rješenja.

Kreativnost je kod djeteta vrlo važna, budući da će to dovesti do toga da djeteta uspije stvoriti ideju o svijetu koji ga okružuje, čime će moći dati kriterij procjene zahvaljujući osobnim i autonomnim parametrima. Kreativnost će mu poslužiti u igri da se izvuče iz uobičajenih obrazaca i igra s elementima i idejama drugačijim od ostalih, stvarajući svoj vlastiti svijet i uvijek živi s novim i originalnim idejama. Kreativno dijete–uvijek će naći ideje za igru, u bilo koje vrijeme bez pomoći te kreirati vlastite aktivnosti. Kreativnost u kombinaciji s maštom je vrlo važna u osmišljavanju novih simboličkih igara. Kada je riječ o povezanosti igre i kreativnosti, taj se odnos i najbolje vidi na primjeru simboličke igre, koja se još naziva i igra pretvaranja, igra mašte, igra uloga ili imaginativna igra odnosno igra dramatizacije (Badurina, 2014). Simbolička igra opisuje se kao „...aktivnost u kojoj dijete koristi zamjenske objekte, akcije ili ideje, koje su u funkciji simbola, da bi prikazalo određeno ponašanje ili radnju...” (Badurina, 2014, str. 48, prema Casper i Theilheimer, 2010; Else, 2009). Opća određenja simboličke igre su „...unutarnja motivacija, fleksibilnost, povezanost igre s pozitivnim emocijama, usmjerenost na proces, a ne na rezultat...” (Badurina, 2014, str. 48, prema Casper i Theilheimer, 2010; Else, 2009). Iz ovih definicija proizlazi da se simbolička igra temelji upravo na kreativnosti, jer iziskuje maštanje, smišljanje i inovaciju.

Kreativnost je važna i u drugim vrstama igre poput konstruktivne igre u kojoj dijete ima za cilj da pomoću raznih predmeta stvori nešto novo, a pritom kompleksnost te nove tvorevine ovisi o spoznajnoj razini djeteta i njegovoj kreativnosti (Brodarac, 2017).

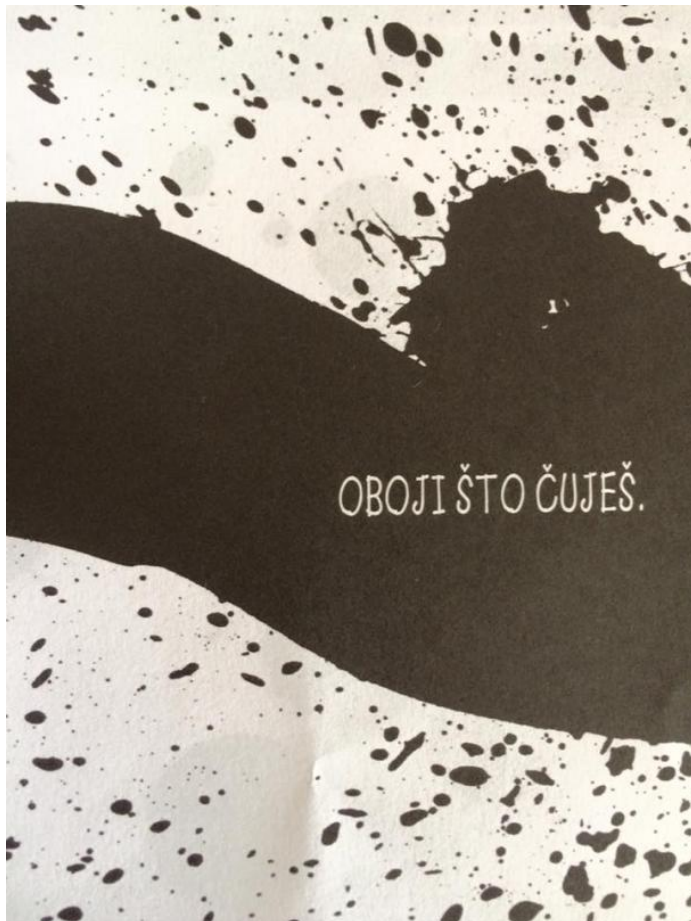
Općenito gledano, igra je pojedinačna ili kolektivna vježba kojoj su djeca ili odrasli posvećeni, s ciljem razonode, zabave, rekreacije. Igra je tema koju su proučavale i još uvijek proučavaju mnoge znanosti kao što su psihološke, pedagoške, filozofske i antropološke znanosti. Tako se, primjerice, sa stajališta psihoanalize, igra definira prije svega kao svojevrsni nagon, spontano ponašanje te, osim kao način učenja, i kao svojevrsni kanal kroz koji dijete izražava osjećaje te kroz koje smanjuje napetost koja postoji u stvarnom svijetu (Duran, 2003). S kojega god stajališta promatrali igru, sve se znanosti međusobno slažu i potvrđuju u jednom: da je igra temeljni aspekt u razvoju djeteta, odnosno, bolje rečeno, da igra pozitivno utječe na sve razvojne aspekte djeteta i pojedinca općenito bez obzira na dob, a to su prije svega sljedeći aspekti: kognitivni, razvoj govora, socioemocionalni te psihomotorni (Nikčević-Milković, Rukavina i Galić, 2011).

Kada je riječ o dječjoj igri, nju obilježavaju "...intrinzična motivacija, unutarnja kontrola, ekspresivnost, simboličnost i samovođenje..." (Hicela, 2004., str. 9), zbog kojih je igra kod djece "...presudan čimbenik obogaćivanja dječjeg iskustva i prilika za učenje i razvoj..." (isto). Kroz igru djeca rastu i razvijaju svoje sposobnosti i vještine, igra im pomaže u boljem razumijevanju sebe i svijeta oko sebe. Kroz igru dijete svoja znanja neprekidno dograđuje, reorganizira i rekonstruira. „...igra je svakako prirodno samoobrazovanje djeteta.“ (Došen Dobud, 2016., str. 36).

S obzirom na nova znanstvena istraživanja, za razliku od dosadašnjih koja su igru proučavala uglavnom iz perspektive odraslih, sada u proučavanje igre aktivno uključuju djecu (Vujičić i Miketek, 2014). Takva istraživanja donose dodatne, nove spoznaje o segmentima i načinima utjecaja igre na dječji razvoj i općenito ponašanje i mišljenje.

Igra je temeljna aktivnost djeteta te ga prati u svim razvojima fazama, igra je prisutna od rođenja do odrasle dobi. Igra postoji i u odrasloj dobi, ali na drugačiji način nego kod djeteta. Kroz igru uvijek nastavljamo učiti i istraživati svijet, igra omogućuje postojanje imaginarnih svjetova, odnosno prelazak iz stvarnog u imaginarni svijet i obrnuto, što, pak, omogućuje učenje i iz jednog i iz drugog. Gruić, Rimac Jurinović, Nemeč, (2017, str. 14) navode da je igra „... sposobnost urođena ljudskom rodu i nisu je, kako kaže Ken Robinson, izmislili ni dramski pedagozi ni kazalištarci, baš kao što ni kipar nije izmislio kamen koji kleše.“

Upravo bojanica autora Balić Šimrak i Šimrak, (2011) dobar je primjer za poticanje i razvoj kreativnosti kroz igru. Riječ je o bojanici u kojoj je korišten multidisciplinarni i inovativan pristup u definiranju zadataka. Primjerice, umjesto klasičnog pristupa u kojem se zadaju određeni predmeti ili pojave koje dijete treba obojati, ovdje se radi o zadacima koji zahtijevaju od djeteta da pokuša obojiti nešto neopipljivo i nevidljivo - zvuk (Slika 2).

Slika 2. Zadatak „Oboji što čuješ.“ iz bojanke *Oboji svijet* (Balić Šimrak i Šimrak, 2011)

Za razliku od imaginarnog zadatka crtanja zvuka, Slika 3 prikazuje kreativan zadatak koji dijete motivira na prepoznavanje likova u oblacima prikazima na papiru.

Slika 3. Zadatak „U oblacima potraži likove.“ iz bojanke *Oboji svijet* (Balić Šimrak i Šimrak, 2011)

Također, zadaci u bojanici izlaze iz okvira svakodnevnog, pa, primjerice, postavljaju pitanja koja zahtijevaju veću razinu mašte i inovativnosti, kao, na primjer, pitanje o tome koje je boje struja (Slika 4).

Slika 4. Zadatak „Koje je boje struja?“ iz bojanke *Oboji svijet* (Balić Šimrak i Šimrak, 2011)

Bojanka obiluje igrama za poticanje i razvijanje kreativnog mišljenja, a za cilj i svrhu ima potaknuti djecu da kroz igru, pokrete, likovno stvaralaštvo, glazbu izraze što više ideja i mogućih rješenja nekog problema. Za postignuće navedenog cilja od velike je važnosti omogućiti djeci pogodnu okolinu za nastajanje velikog broja ideja. Vrlo je važno da djeca steknu povjerenje u odgojitelja i da ih on motivira tako da im daje do znanja da nema pogrešnih ni smiješnih odgovora.

Već su ranije u tekstu iznesene dvojbe oko toga je li kreativnost talent s kojim se djeca rađaju ili je to ipak vještina koja se može vremenom naučiti i razvijati. Programi za razvoj kreativnosti se odnose na razvoj kreativnog mišljenja te njegovu primjenu u specifičnim i konkretnim zadacima, kao i na emocionalni razvoj.

Prema autorici Čudina-Obradović (1990) postoje tri razine aktivnosti koje se kategoriziraju prema Treffingerovom programu razvoja kreativnosti:

- Stjecanje osnovnih instrumenata mišljenja (instrumenti divergentnog i konvergentnog mišljenja),
- Uvježbavanje instrumenata mišljenja na rješavanju problema općeg tipa (olimpijada uma, rješavanje budućih problema),
- Rješavanje realnih problema upotrebom vještina iz prve dvije razine.

Ista autorica objašnjava da su prema Gowanu za razvoj kreativnosti najznačajnija tri zadatka roditelja i odgojitelja koji indirektno djeluju na očuvanje kreativnosti:

- razvijanje kreativne mašte (u dobi od 4 do 6 godina),
- sprečavanje da dođe do pada kreativnosti (za dob od 7 do 11 godina),
- njegovanje verbalne kreativnosti (u adolescenciji)

Dalje Čudina-Obradović (1990) navodi da je karakteristika kreativnog djeteta posjedovanje odvažnosti da samo pokuša stvoriti novi sadržaj, ne zadovoljavajući se gotovim sadržajima, nego se zabavlja njihovim mijenjanjem ili izmišljanjem, a naglasak je na uživanju koje osjeća u samom postupku njihovog stvaranja i ponosu na svoj rezultat. Kod procesa razvijanja kreativnosti Čudina-Obradović (1990) navodi potrebu sazrijevanja djeteta do faze razumijevanja zadatka što djetetu omogućava pronalaženje novih rješenja. Tada je dijete spremno da samo procijeni ispravnost i vrijednost novoga te postupno zavoli i usvoji inventivno ponašanje. Dakle, potrebno je ponuditi sadržaj, objasniti ga i pričekati. Spomenuto je već da su temelji za razvoj kreativnosti motivacija i interes, stoga je važno djetetu pružiti motivaciju i zainteresirati ga, a potom ga poticati i ohrabrivati u svakom njegovom koraku.

Čudina-Obradović (1997) i suradnici u svom priručniku navode razne igre kojima se može poticati i razvijati dječja kreativnost. Poput igre pogađanja, igre slučaja, igre kombinacije slučaja i procjene, igre natjecanja u vještini, igre na ploči te igre dosjetljivosti. Uz igre navode i brojalice, stihove te stvaranje priča kroz crtež, pokret i sl. Navedene igre iziskuju visoku razinu kreativnosti, u prvom redu u smislu inovacije, te sposobnosti poistovjećivanja s likovima iz priča i zamišljanja raznih scenarija kako bi se moglo odgovoriti zahtjevima igre.

5. ULOGA ODGOJITELJA U RAZVOJU KREATIVNOSTI KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Odgojitelj je osoba koja odgaja i obrazuje djecu te organizira i izvršava aktivnosti u obrazovnom procesu. Samim time odgojitelj ima značajnu ulogu u poticanju i razvoju dječje kreativnosti što predstavlja veliki izazov. U nastojanju da potakne kreativnosti djece, odgojitelj često mijenja svoju ulogu, neprestano istražuje nove načine rada i nastoji prepoznati mogućnosti i potencijale svakog pojedinog djeteta (Turković, 2018). Uloga odgojitelja u razvoju kreativnosti kod djece ponajprije je usmjerena na razvoj kreativnog i kritičkog mišljenja, zatim na razvoj njihovih kompetencija. Navedena uloga odgojitelja manifestira se prije svega u interakciji s djecom, podržavajućem ponašanju, razgovoru, međusobnom dogovaranju, motiviranju i ohrabivanju djeteta. Takav pristup odgojitelja potiče djetetovu samostalnost, istraživanje, ali i solidarnosti i empatiju (Turković, 2018).

Prema Šagud (2006, str. 14), deset je ključnih osobina odnosno kvaliteta koje osoba, da bi bila adekvatan odgojitelj, mora imati, a to su:

1. želja i sposobnost kontinuiranog učenja i pronalaska različitih modela rada, svijest o stvarima koje ne zna i želja da ono što ne zna, istraži,
2. izražena potreba za napredovanjem u osobnom i profesionalnom smislu,
3. dobar promatrač i slušatelj djece,
4. poznavanje sredine u kojoj radi, odnosno svih njenih socijalnih, kulturnih i ekonomskih različitosti,
5. poznavanje zakonitosti djetetova rasta i razvoja uz prihvaćanje individualnih različitosti i kvaliteta,
6. poznavanje procesa učenja predškolskog djeteta – različitih načina i intenziteta,
7. sklonost postavljanju pitanja o motivima djece,

8. sposobnost preuzimanja rizika bez opterećivanja unaprijed postavljenim planom,
9. spremnost za kompromis, improvizacije i kreativno izražavanje, te
10. fleksibilnost i mogućnost prilagodbe zahtjevima radne sredine.

Odgojitelj će poticati razvijanje kreativnosti kod djeteta ponajprije tako što će samu djecu usmjeravati da sami pronalaze odgovore, a potom ih stimulirati na način koji će omogućiti stvaranje i artikulaciju originalnih ideja (Stevanović, 2004). Poticanje i razvoj kreativnosti kroz igru zahtijeva od odgojitelja višestruki angažman, a temelji se na nastojanju da kroz igru i interakciju s djetetom, kod djeteta razvija kreativnost i kritičko mišljenje te razne druge kompetencije, te autonomiju i empatiju djeteta. Ključni je zadatak odgojitelja da djecu motivira na igru, „...stvari ozračje opuštenosti, slobode, da usmjerava i potiče razvoj stvaralačkih mogućnosti djeteta.“ (Škuflić-Horvat, 2004, str. 97).

Također, jedna od ključnih uloga odgojitelja u razvoju kreativnosti je osiguravanje prostornog konteksta igre. Dijete provodi većinu svog vremena igrajući se, sa svojim vršnjacima ili s odraslima i odlučuje što će igrati i hoće li se igrati kod kuće, u školi ili u parku. Stoga je prostor u kojem se igra odvija jedan od ključnih segmenata igre, a upravo osiguravanje kvalitetnog prostora za igru je jedna od zadaća odgojitelja.

Primjerice, jedno od novijih istraživanja pokazalo je da „...djeca školskog uzrasta značajno pozitivnije percipiraju igru kao zabavu i funkcionalnu, dok djeca predškolskog uzrasta značajno pozitivnije percipiraju igru kao igranje s igračkom...“ (Rajić, Petrović-Sočo, 2015, str. 614). Nadalje, Rajić i Petrović-Sočo (2015, str. 615) zaključuju, da „...učitelji i odgojitelji trebaju osigurati poticajnu okolinu i vrijeme za igru s djecom kako ne bi izgubili ulaz u njihov svijet.“

Odgojitelj, kao model djeci, treba razvijati vlastitu kreativnost kako bi mogao poticati kreativnost kod djece. U stvaralačkom djelu je važno omogućiti djeci da uživaju u samoj aktivnosti radi aktivnosti. Naglasak je na intrinzičnoj motivaciji djeteta bez zahtjeva za završavanjem određenog uratka. „Djetetu treba omogućiti da svijet oko sebe promatra *širo otvorenih očiju* te da sve svoje doživljaje izražava kreativno i nesputano.“ (Slunjski, 2014, str. 52). Djeci je prvenstveno potrebno

pružiti osjećaj povjerenja i sigurnosti što će utjecati na razvoj pozitivne slike o sebi. U razvoju samopouzdanja kod djece značajni su zadaci koji moraju biti usklađeni s razvojnim karakteristikama svakog pojedinog djeteta. Postavljanje zadataka koji nisu u skladu s djetetovim mogućnostima kod djeteta razvija osjećaj neuspjeha. Pravilnim vodstvom odgojitelja, kod djeteta treba razvijati sposobnost nošenja s vlastitim neuspjehom (Cvetković-Lay, 2002). Tako će se izbjeći razvoj loše slike o samom sebi.

Od neophodne važnosti je i pružiti djetetu mir i samoću ako mu je to u određenim situacijama potrebno, te mu posvetiti sve potrebno vrijeme. Ne treba opterećivati dijete pretrpanim dnevnim rasporedom, već ga prilagoditi samom djetetu, njegovim sposobnostima i uzrastu. Istovremeno mu treba pružiti prostor i vrijeme za razvijanje njegove kreativnosti osiguravajući mu mnoštvo raznog materijala, poticati ga na razvoj vještina, upornosti i originalnosti.

I naposljetku, možda najvažniji zadatak odgojitelja, jest prepoznavanje i otklanjanje smetnji i ograničenja na koja nailazi u okviru odgojno-obrazovnog sustava, a koja usporavaju ili onemogućuju razvoj kreativnosti. U tom kontekstu, poznata je tvrdnja renomiranog hrvatskog psihologa i sociologa, Rudija Supeka, koji kaže da tradicionalne odgojno-obrazovne ustanove zapravo ograničavaju razvoj kreativnosti kod djece, s ciljem oblikovanja djece i njihove prilagodbe društvenim normama i običajima (Slunjski, 2013), zbog čega je potrebno da suvremene odgojno-obrazovne ustanove osvijeste i otklone ta ograničenja u što većoj mjeri, pa se može reći da je i to jedan od ključnih zadataka odgojitelja kada je u pitanju njegova uloga u razvoju i poticanju kreativnosti kod djece.

Vezano za navedeno, autorica Kunac (2015, str. 443; prema: Buljubašić-Kuzmanović i Kobaš, 2009; Kragulj i Somolanji, 2009) ističe: „Budući da neka dosadašnja istraživanja upućuju na dominantnost frontalne nastave i slabo poticanje kreativnosti, osobito u visokoškolskim ustanovama, potrebno je podići svijest o važnosti poticanja kreativnosti i u tom odgojno-obrazovnom aspektu“. Odgojno-obrazovne ustanove moraju biti čimbenici napretka, a ne konzervatizma, te sukladno tome u djeci treba razvijati kreativnost, inicijativu, kritičko mišljenje i maštu Slunjski (2013).

6. ZAKLJUČAK

Zahvaljujući ljudskoj kreativnosti, ljudi su sposobni stvarati, kreirati i uvijek graditi nove i originalne stvari. Za razvoj kreativnog procesa potrebno je vrijeme, koje varira od osobe do osobe te od aktivnosti do aktivnosti. Jedna od takvih aktivnosti svakako je igra koja se temelji na kreativnosti. Upravo se dječja igra u suvremenom djetinjstvu doživljava kao bitna komponenta u rastu i razvoju djeteta.

Može se utvrditi da kreativnost djece rane i predškolske dobi nema granica niti ograničenja. Razvijena kreativnost kod djece omogućava zabavu i osmišljavanje igre s jednostavnim materijalima. Djeca ne trebaju gotove igre jer uživaju u izmišljanju igara mijenjajući oblik i funkcije objekta u skladu s trenutnim potrebama. Vrlo je važno pustiti ih da samostalno smišljaju, maštaju, grade, oblikuju, nadopunjuju, crtaju, jer tako razvijaju svoje vještine. Odgojitelji, čije su uloge višestruke, posebno tijekom igre, kada u igri i sami mogu aktivno sudjelovati, djeci moraju osigurati sve potrebno kako bi se ona mogla posvetiti igri i stvaranju. Također, odgojitelji trebaju steći povjerenje kod djece, poticati ih, motivirati ih, pokazati im vrijednost njihovih ideja. Samo u takvome okruženju djeca mogu adekvatno razvijati svoju kreativnost.

Jedan od najvažnijih zadataka svakog odgojitelja je, uz navedeno, otkloniti ograničenja koja odgojno-obrazovni sustav nameće u procesu poticanja i razvoja kreativnosti, a da bi u tome uspio, odgojitelj najprije ta ograničenja mora prepoznati kao takva, što znači da i sam odgojitelj u određenoj mjeri mora biti kreativan te mora također raditi na razvijanju vlastite kreativnosti, kako bi mogao pomoći u razvoju kreativnosti djece.

LITERATURA

Amabile, T. M. (2012). Componential theory of creativity. *Harvard Business School*, 12(96), 1-10.

Amabile, T. (1996). *Creativity and Innovation in Organisations*. Boston: Harvard Business.

Arar, R., Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*, 12 (1), 3-22.

Badurina, P. (2014). Uloge odgojitelja u simboličnoj igri djece rane dobi. *Napredak* 156 (1-2) 47-75 (2015)

Baer, M. (2012.). Putting Creativity to Work: The Implementation of Creative Ideas in Organizations. *Academy of Management Journal*, 55(5), 1102-1119.

Balić-Šimrak, A., Šimrak, R. (2011). *Oboji svijet*. Zagreb: Profil.

Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Dijete, vrtić, obitelj: *Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, Vol. 16-17 No. 62-63, 2010.

Bognar, L. (2012). Kreativnost u nastavi. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 153 No. 1, 2012.

Brodarac, B. (2017). *Igra u predškolskoj dobi*. Završni rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odsjek za odgojiteljski studij, <https://repositorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A359/datastream/PDF/view>.
Pristupljeno 20.08.2020.

Cvetković-Lay, J. (2002). *Ja hoću i mogu više*. Zagreb: Alineja

Čudina-Obradović, M. (1990). *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Čudina-Obradović, M., Bilopavlović, T., Ladika, Z., Šuškanović Stipanović, R. (1997). *Dosadno mi je – što da radim*, Priručnik za razvijanje dječje kreativnosti. Zagreb: Školska knjiga.

Došen Dobud, A. (2016). *Dijete - istraživač i stvaralac*. Zagreb: Alinea

Duran, M. (2003). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Đurić, A. (2009). Važnost igre u nastavnom procesu (igrokaz, simulacije i računalne igre). *Školski vjesnik: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, Vol. 58 No. 3., 2009.

Esquivel, G. B. (1995). Teacher Behaviors that Foster Creativity. *Educational Psychology Review*, 7(2), 185-202.

Gruić, I., Rimac Jurinović, M., Nemeč, I. (ur.) (2017). Budućnost dramskog odgoja, *Knjiga sažetaka s 1. Međunarodnog znanstveno-umjetničkog simpozija* (Zagreb, 30. lipnja – 1. srpnja 2017.), Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatski centar za dramski odgoj, Zagreb, 2017., http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/downloads/2017/06/Knjiga-sazetaka_Buducnost-dramskog-odgoja.pdf. Pristupljeno 04.07.2019.

Hicela, I. (2004). Poticanje dječje socijalne kompetencije putem konteksta dječjeg zajedničkog stvaranja lutkarske predstave, *Metodički ogledi*, 2004., 11, 2, 9-19

Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8 (1), 289-300.

Jauk E., Benedek M., Dunst, B. i Neubauer A. C. (2013). The relationship between intelligence and creativity: New support for the threshold hypothesis by means of empirical breakpoint detection. *Intelligence*, 41, 212-221.

Jukić, I. (2015). *Utjecaj inovacija na konkurentnost poduzeća*. Završni rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.

Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 156 No. 4, 2015.

Matovinović, G. (2016). *Kreativnost djece rane i predškolske dobi*. Završni rad. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg:187/preview> Pristupljeno 21.06.2020.

Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja. - model*, Izor. Persora, Velika Gorica. Zagreb.

Miljak, A. (1995). *Odgajatelj i kreativnost djece*. Zagreb: Filozofski fakultet, Pedagogijske znanosti Zagreb.

Miljković, D., Rijavec, M. (2009). Važnost pozitivnih emocija u odgoju i obrazovanju. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 150 No. 3-4, 2009.

Nikčević-Milković, A., Rukavina, M., Galić, M. (2011). Korištenje i učinkovitost igre u razrednoj nastavi, *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, Vol. LVII, No. 25, 2011., str. 108. – 121.

Pejić P., Tuhtan-Maras T., Arrigoni, J. (2007). Suvremeni pristupi poticanju dječje darovitosti s kreativnim radionicama. *Magistra Iadertina*, 2 (1), 133-149.

Perić, B. (2015). Kreativnost u nastavi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61(1), 145-150.

Rajić, V., Petrović-Sočo, B. (2015). Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, Vol. 64 No. 4, 2015.

Renzulli, J. S., Reis, S. (1985). *The schoolwide enrichment model „a comprehensive plan for educational excellence“*. Creative Learning Press, Mansfield, Paperback

Rettner, R. (2011). *Not your imagination: Kids today really are less creative*, study says, http://today.msnbc.msn.com/id/44122383/ns/todayTparenting_and_family/t/notTyourTima

ginationTkidsTtodayTreallyTareTlessTcreativeTstudyTsays/.
01.06.2020.

Pristupljeno

Runco, M. A. (2003). Education for Creative Potential. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(3), 316-324.

Runco, M. A. (2004). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 657-687.

Slunjski, E., Ljubetić, M. (2014). Igra i njezin pedagoški potencijal u ustanovi ranog odgoja. *Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol. 16 No. Sp.Ed.1, 2014.

Slunjski, E. (2014). *Kako djetetu pomoći da ... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti: priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje*. Zagreb: Element.

Souza Fleith, D. (2000). Teacher and Student Perceptions of Creativity in the Classroom Environment. *Roaper Review*, 22(3), 148-153.

Srića, V. (2003). *Kako postati pun ideja*. Zagreb: M.E.P. CONSULT.

Srića, V. (1994). *Upravljanje kreativnošću*. Zagreb: Školska knjiga.

Sternberg, S. J. (2006). The Nature of Creativity. *Creativity Research Journal*, 18 (1), 87–98.

Sternberg, R. J., Lubart, T. I. (1996). Investing in creativity. *American Psychologist*, 51(7), 677-688.

Stevanović, M. (2001). *Predškolska pedagogija*. Tuzla: Druga knjiga R & S

Stevanović, M. (2004). *Škola po mjeri učenika*. Varaždinske toplice: Tonimir.

Šagud, M. (2006). *Odgajatelj kao reflektivni praktičar*. Petrinja: Visoka učiteljska škola Petrinja.

Škufljić-Horvat, I. (2008). Scensko stvaralaštvo učenika osnovnoškolske dobi, *Hrvatski*, br. 1 - 2, str. 83. – 98.

Torrance, E. P. (1977). Your style of learning and thinking, *Gifted Child Quarterly*, br. 4, 1977.

Turković, S. (2018): *Uloga odgajatelja u dječjim projektima*. Zagreb: Dječji vrtić Pahuljica, <http://www.dvp.hr/index.php/za-roditelje/o-razvoju-i-odgoju-djece/18-uloga-odgajatelja-projekti>. Pristupljeno 24.06.2020.

Vujičić, L., Miketek, M. (2014). Dječja perspektiva u igri: dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol. 16 No. Sp.Ed.1, 2014.

Williams, S. C. (2000). *Learning Creativity*, <http://www.lesley.edu/news/publications/magazine/spring2000/creativity.html>. Pristupljeno 03.03.2019.

POPIS TABLICA I SLIKA

Tablica 1. Utjecaj desne i lijeve moždane hemisfere na djetetov stil učenja i mišljenja	14
Slika 1. Troprstenasta definicija darovitosti.....	10
Slika 2. Zadatak „Oboji što čuješ.“ iz bojanke <i>Oboji svijet</i>	21
Slika 3. Zadatak „U oblacima potraži likove.“ iz bojanke <i>Oboji svijet</i>	22
Slika 4. Zadatak „Koje je boje struja?“ iz bojanke <i>Oboji svijet</i>	23

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam završni rad pod nazivom *Razvoj dječje kreativnosti u odgojno obrazovnom procesu* izradila samostalno u akademskoj godini 2019./2020.

Potpis:

Izjava o javnoj objavi rada

Izjavljujem da dajem pristanak Sveučilištu u Zagrebu, Učiteljskom fakultetu da javno objavi završni rad *Razvoj dječje kreativnosti u odgojno obrazovnom procesu*.

Potpis: